

"דרך היה החלום" (שלושים לפטירתו של מרדכי טמקין)

מאת נתן זך

מו בשורה יפה. אמת, זוהי שירה צדדית. יפה ניכרות כאן השפעותיהם של ביאליק, פוגל, קרני ושטיינברג. טמקין גם איננו מחדש הרבה בשי"ריו — ישירי תפילה גם אינם המקום שבו נצפה להידושים רבים — אולם מה שיש לו לומר, הוא אומר בצורה מעוררת אימון.

הוא מרבה להזכיר צפורים עציים, קוצים ופרחים. בשיריו אפשר למצוא חלק ניכר של הפלורה האופיינית ל"ארץ: ברוש, עצי זית, שיקמים, אטד, תמרים. אולי מותר לראות כאן לא רק את המשורר בלכה, כי אם גם משהו מהקפדתו של המורה. ל"עמים המצא אצלו גם דימוי מפי תיע: במקום אחד, השיקמים הם כמו דגלים ירוקים שנתקפו אימונה, ו" במקום אחר, השיקמה שחה על ה"דרך, כזקנה צלועה ומטובכת. את ההוצבים הוא מדמה לנשרים גדולים הבאים במקוריהם ארוכים ומנקי רים בפגר האדמה; ואילו הירח הוא "שד בשל, מסחורי", שעה שאנו אינ"נו אלא "המון גורים רעבים" הזוהר לים על פני הארץ ומגששים "ברא" שינו העיוורים לשווא את שדך ו"מלא ליד", נכון: עוול נעשה לסמי (טוף בעמוד ב')

את המשורר לידי אכסטאזה של הת" פעלות עצמית. גם אין אתה רואה מאהוריהם את הכלורית הפיוטית ה" מתנפנפת של שנות העשרים והשל" שים בשירתנו. כשאדם יכול לומר: "ואם תשלחני מחר מחצרוחך / מה אדע. אדון העולם. / לספר על כבו" דך", הריהו אדם שמתהלך עם ה" שירה כמו שחנך התהלך את ה" אלוהים.

"אני אורח עצוב", אומר טמקין על עצמו. להיות אורח עצוב בעולם, ולשיר על הכאב, התאוה, הכדידות והבערות, על העמל והכעש — זה כבר משהו חשוב הרבה יותר מאשר להיות אדם צנוע בעלמא. ההבדל בין זה לזה הוא, אולי, כהבדל שבין שירה ולא-שירה. טמקין גם אינו מנ"ל את בדידותו כהומר כל להלך" רוח מילאנכולי. אדרבא במקום א"חד הוא מתגאה בה: "היוח עצם כווד ונבדל, / השש בכידול, / לא להח" ערב ולא להתבטל".

רבים משיריו נקראים בשם תפי"לות. אלה הן תפילות של משורר, כלומר, של אדם ש"תתף בע"ל. הוא מגלה בהן כושר התבוננות, דימוי ודמיון. "עיני אפורות, סקר" ניות מתפעלות", הוא אומר על עצ"ו

לומר על שירתו של מרדכי טמקין שהיא "צנועה", "ענווה" וכל יתר הביטויים שנאמרו עליה בימים אלה, עם פטירתו של המשורר. פירושו, למעט בערכה, כשאנחנו אומרים על שירה שהיא "צנועה", אנחנו מדגי" שים בדרך-כלל את הצניעות על חש" בון השירה. גם שירתו של מרדכי טמקין היא בראש וראשונה — ולי פני כל דבר אחר — שירה. רק אחר-כך היא, אולי, גם צנועה וכו' וכו'. בכלל, עניין זה של צניעותה של שירה אינו פשוט כל-כך. אפילו אצל המשורר ה"צנוע" ביותר ניתן למצוא שורות המעידות על בטחון עצמי, על אמונה בכוחו, בבשירתו, או, לפחות, בצניעותו. והנה, גם מר"דכי טמקין יכול לכתוב על "הזהב האצור עמי במעמקי" ובמקום אחר הוא אומר ללא היסוס "פה גמלו דברי העוים המפתיעים". השיבות של מרדכי טמקין איננה, איפוא, כי צניעותו. השיבותו היא בכך שהיא משירה.

טמקין הוא משורר מינורי. אינני אומר זאת מתוך תאוה לשבצו כי הירארכיה כלשהי. הוא מינורי, כי עיקר משום שכוחו איננו, כך נראה לי, בעושרו ובעוצמתו של השיר ה" שלם. אלא באמירה הבודדת, הקצרה: הייתי אומר: הפוגבלת. טמקין יכול אולי לשמש דוגמה למשורר שככל שה"טכניקה" שלו התפתחה, ככל ש" התאמץ יותר להכניס את האמירה השירה, הפרוזאית שלו, אל תוכו של מכנה פיוטי יותר, כביכול, כן הלך ונגרע משהו מיכולתו השירית. ספרו האחרון, "באלם קול", הוא — נדמה לי — גם החלש בספריו. ה" בית בן שתי שורות המתחרות, ה" הרוז המאולץ הבא לסגור משפטים פרוזאיים ובלתי-מוסיקאליים, ומזכיר מאוד את החרוז של שירת ההשכלה, ולא במקום האהרון — גם רדיפת הסימטריות במבנה, הסבו לשירתו של טמקין נזק שאינו נופל מזה ש" הסבו לו הנושאים ה"גדולים", הצי" בוריים והלאימיים אשר להם נדרש בשירים אלה. בספר זה מדבר טמקין על "חרפת שבותה" של ירושלים, על "קדושה מחוללת", "בשורת ייש" עך" אז על "כותל הפערב / שריד מחמדינו". הלכסיקון הוא נרגשי, אי"לם מזכיר יתר-על-המידה את יהודה הלוי ואין בו עוד אותה הדפעמיות שניתן למצוא בספרים הקודמים. גם בספר האהרון יש אמנם שירות יפות. אולם, כאמור, רק שירות ספר"רות. בית כמו "את אבני הקטנה ב" נדבכייך שמתי, / ויחד עם חומתך לאישי התרוממתי" נשאר בזכרון; מ" שים שההתרוממות עם החומה אינה נאמרת כאן על דרך ההפרזה וה" כליצה. הטון של הדברים הוא אמיתי, ואבן והחומה אינם בגדר תפאורה ליוטית. האדם מתרומב כאן עם אבנו, וקטנה ממש בתוך החומה.

"באלם קול" הוא ספר הניצב מול המוות. גם מתוך ההקדשות שבו, כול אדם ללמוד על שורת אסונות שפקדו את המשורר. כן מרהפת כאן ההרגשה, כי המשורר "ביזבו אח" נבעי המיכחול עד תום" אם מוכר" זים לבקש אצל טמקין ענווה — כי אז כדאי אולי לבקשה כאן, בנכונות זו של המשורר להודות כי כילה את דברו, הבה נזכיר שגם יש ה"ספר הוא "באלם קול".

אולם, "באלם קול" היא כבר תהנה מאוחרת בדרך של טמקין. מה ש" מדבר אלי בשירים המוקדמים, הינה השירות, תמימות שאינה זקוקה ל" שום סלחנות משים "איננה חשיפה באותם דברים שבהם חטא הוא ל" אדם להיות תמים. ניכר שהדב"רים הם המטרה, לא אמצעי לעודד

למרחב, 19.08.1960, page 6

רַךְ הִיָּה הַחֲלוּם,

(סוף מעמוד א')

קִין אִם נִתְאַמֵּץ לַעֲשׂוֹתוֹ „מִוֹדְרָנִי”
יִוָּתֵר מִשְׁהוּא. לְמִקְרָא כַּמָּה מִן הַ
מִשׁוֹרְרִים הַ„מִוֹדְרָנִיִּים” שֶׁלֵּנוּ כִּיּוֹם,
אַתָּה גַם שָׂמַח עַל כֵּךְ שֶׁהוּא אִינוֹ
„מִוֹדְרָנִי” יוֹתֵר. לֹא בְּגַלֵּל דִּימוּיָיו הִיָּ
מִפְתִּיעִים וְהַשִּׁימוּשׁ הָאִינְסְטִיגְנִי בִּי
לְשׁוֹן. אָף לֹא בְּגַלֵּל הַמוֹסִיקָאֲלִיּוֹת שֶׁל
שִׁירֵיכָּם אֱלֹהִי. אֲנִי חוֹזֵר לַפְעָמַיִם לְטַמֵּר
קִין.

בְּכַמָּה מִתְפִּילוֹתָיו אֲנִי מוֹצֵא מִשְׁהוֹ
שֶׁאִינֶנִּי מוֹצֵא בְּתִפִּילוֹתֵיהֶם שֶׁל לְמִדָּן
אוֹ שֶׁטְרָאוֹס. לְמִשְׁלִי וְאָף לֹא בְּכַמָּה
תִּפִּילוֹת שֶׁבְּסִידוֹר הַתִּפִּילָה. אֲנִי יוֹרֵ
מֵעַ בְּשִׁירֵי קוֹל שֶׁל אָדָם מְדַבֵּר —
אֲנִי רַק אֵל עֲצָמוֹ. אֲבָל הוּא מְנִיחַ
לִי לְהִקְשִׁיב לוֹ; מִשְׁהוֹ הַמְזֻכָּר אֵת
י. צ. רִימֹן בְּמִיטַב שִׁירָיו. אָדָם עוֹרֵ
שֶׁהוּא אֵת חֲשָׁבוֹנוֹ עִם אֱלֹהָיו בְּמַלִּים
שֶׁבְּהֵן יָכוֹל הִיָּה גַם לַעֲשׂוֹת אֵת חֲשֵׁי
בּוֹנוֹ עִם בְּנֵי־אָדָם אַחֲרֵיהֶם. אִילוֹ הִיָּ
סוֹ אוֹזֵן: לֹא נוֹסֶה וְלֹא הַשְּׁבַעָה,
אֵלָּא מַלִּים. קוֹל כֹּזֵה וְמַלִּים מַעִין
אֱלֹהִים בִּימֵינוּ דָּבָר גְּדִיר יוֹתֵר וְיִוָּתֵר
הִיָּ.

(בְּדַשְׁתוֹתֵינוּ הָאֲדִיבָה שֶׁל „קוֹל יִשְׂרָאֵל”)